

Vårgårda kommun

Strategi för handel

Vårgårda kommun

Beslutat av: Kommunfullmäktige

Datum för beslut: 2022-04-06 § 56

För revidering ansvarar: Samhällsbyggnad

Ansvarig verksamhet: Samhällsbyggnad

Ansvarig tjänsteman: Bygg- och miljöchef

Dokumentet gäller för: Vårgårda kommun

Dokumentet gäller till och med: Revideras vid behov

Innehållsförteckning

Syfte och bakgrund	3
Mål och styrdokument med koppling till strategin för handel	4
Strategi	7
Handeln i Vårgårda	11
Hållbarhetsperspektiv på handel	15
Trender och omvärldsanalys	16
Kommunens verktyg för reglering av handel	17
Begrepp	18
Referenser	19

Syfte och bakgrund

Strategi för handel syftar till att förtydliga den politiska viljeinriktningen och ge vägledning för handelslokaliseringar i Vårgårda kommun. Strategin ska vara vägledande för kommunens politiker och tjänstepersoner och ett underlag för de fastighetsägare och företagare som verkar i eller är intresserade av att etablera sig i kommunen. I detaljplaneläggning, bygglov, markanvisning och vid dialog med handelsaktörer om etablering eller expansion i kommunen ska handelsstrategin vara ett konkret stöd.

Strategin tar avstamp i Vårgårda kommuns vision om den goda kommunen med 13 000 invånare 2027 och i kommunens översiktsplan ÖP06, och utgör ett underlag för den fördjupade översiktsplanen för Vårgårda tätort.

Behovet av en tydlig viljeinriktning för lokalisering av handel har konstaterats genom planprocessen för den fördjupade översiktsplanen för Vårgårda tätort, och aktualiserats ytterligare dels i detaljplaneringen av verksamhets- och handelsområdet Vårgårda Norra, dels i samband med ett ökat intresse för handelsetableringar i kommunen.

Funktion

En strategi anger vägval, pekar ut handlingsriktning och långsiktiga mål, men går inte in på hur man praktiskt ska agera.

Handelsstrategin är inte bindande utan pekar ut en riktning. Den är ett underlag för översiktsplanering och reglering i detaljplan, och blir genom att arbetas in i dessa planer även vägledande i bygglovsfrågor. Vidare vägleder handelsstrategin i markanvisningar och är ett underlag och verktyg vid dialog med aktörer som vill etablera handel i Vårgårda. Läs vidare om möjligheterna att reglera handelsutveckling under ”Kommunens verktyg för reglering av handel”.

Process

Strategin för handel har tagits fram som ett underlag till den fördjupade översiktsplanen för Småstaden Vårgårda 2040. Arbetet har letts av Bygg och miljö, Samhällsbyggnad, i dialog med politiker, tjänstepersoner från olika delar av kommunförvaltningen och representanter från näringslivet. De dialoger som hölls med medborgare och näringsliv under programskedet för den fördjupade översiktsplanen har utgjort ett viktigt underlag. Under processen har två dialogmöten med politiker, tjänstepersoner och representanter för COI och Centrumföreningen hållits för att ta fram och förankra de ställningstaganden som görs i strategin. Under december 2021-januari 2022 genomfördes ett samråd där synpunkter på föreslagna strategier inhämtades från partigrupper, berörda kommunala verksamheter samt COI och Vårgårda Centrumförening.

Mål och styrdokument med koppling till handelsstrategin

Här presenteras kort de huvudsakliga mål och styrdokument som har bäring på handelsstrategin.

Vision – Den goda kommunen med 13 000 invånare 2027

Vårgårda kommuns vision har arbetats fram av politiker och medarbetare tillsammans med representanter från näringsliv och civilsamhälle, och antogs av kommunfullmäktige i oktober 2015. Visionen har fyra fokusområden: attraktivt boende, utvecklande skola, konkurrenskraftigt näringsliv och hållbar miljö. Handelsstrategin berör framför allt följande fokusområden:

- **Attraktivt boende:** Vårgårda tätort ska utvecklas till en grön småstad. Närheten till natur och goda kommunikationer skapar goda förutsättningar för en mångfald av attraktiva bostäder där invånare kan ta del av småstadens kvaliteter samtidigt som storstadens utbud finns nära till hands.
- **Hållbar miljö:** Vårgårda planerar och bygger för en hållbar framtid där kommunen fortsatt är en föregångare inom miljö- och klimatsmart byggnation. Vårgårda ska vara resurseffektiv och eftersträva fossiloberoende. Det ska vara trivsamt och enkelt att cykla och åka kollektivt. I Vårgårda ska det vara lätt att göra rätt. Planering och byggande ska ske med hänsyn till naturen och för ökad tillgänglighet till natur- och friluftsliv.
- **Konkurrenskraftigt näringsliv:** Vårgårda ska vara en ledande företagskommun och en attraktiv plats att driva och utveckla företag på. God tillgång till kompetens ska uppnås genom en aktiv samverkan mellan kommun och näringsliv. Näringslivet ska få möjlighet att växa genom att kommunen tillhandahåller mark och lokaler genom att erbjuda byggbara markområden i fördelaktiga lägen. Kommunen ska vara lyhörd till näringslivets behov för att kunna stödja nyetablering och utveckling av företag.

Översiktsplan 2006 – Potential Vårgårda

Översiktsplanen antogs i juni 2006, och är vägledande för planering och beslut om mark- och vattenanvändning i kommunen. Avseende handel är översiktsplanens generella rekommendation att extern etablering av detaljhandel prövas restriktivt och att istället tillgängligheten till detaljhandel i centrala Vårgårda förbättras. Dagligvaruhandeln bör vara lokaliserad så att det blir korta gångavstånd för de boende för att bilberoendet inte skall öka. Kommunen har en restriktiv hållning till sådan externt lokaliserad dagligvaruhandel som försvårar för den bostadsnära dagligvaruhandeln. Översiktsplanens strategi för näringslivet är bland annat att kommunen ska kunna erbjuda attraktiv planlagd mark för företag, och aktivt arbeta för bra lokallösningar.

Planprogram för Vårgårda centrum

Planprogram för Vårgårda centrum antogs i augusti 2019, och ska fungera som en sektors- och projektöverskridande framtidsbild och strategi för stadsbyggnadsfrågor i Vårgårda centrum. En grundläggande målsättning för planprogrammet är att skapa ett attraktivt och levande centrum för boende, besökare och verksamma i kommunen. Handelsstrategins ställningstaganden för handeln i centrum går i linje med planprogrammets intentioner, och genomförande av planprogrammets intentioner är viktigt för att skapa förutsättningar för handelsetableringar i centrum. För mer detaljerade strategier för hur centrum kan utvecklas hänvisas därför till planprogrammet.

Mål och styrdokument med koppling till handelsstrategin

Här presenteras kort de huvudsakliga mål och styrdokument som har bäring på handelsstrategin.

Den gröna Småstaden

Den gröna småstaden antogs 2013 och är en politisk viljeinriktning för Vårgårda tätorts utveckling. Dokumentet har arbetats fram av en politisk beredning och utgör underlag och riktlinjer för kommande planerings- och utvecklingsarbete. I Den gröna småstaden har beredningen lagt fram fem punkter för hur Vårgårda samhälle ska utvecklas:

- för att fysiskt få en mer stadsliknande karaktär med blandning av bostäder, kontor, butiker och allmänna lokaler
- för att upplevas som en mindre stad med kvarter, innergårdar och parkmark
- för att innehålla de mötesplatser, kommersiella och andra som kännetecknar en stad
- för att ge den trygghet som begränsning av biltrafik och bra utbyggt gång- och cykelnät ger
- för att den centralitet som goda kommunikationsmöjligheter med järnväg, buss och bil till andra städer och befolkningscentra ger

Styrdokumentet pekar ut Kungsgatan som Vårgårdas huvudsakliga centrum, med Marknadsplatsen och tågstationen som viktiga noder att utveckla för att stärka centrum. De tre matvaruaffärerna såväl som restauranger och kaféer i centrum lyfts som viktiga kommersiella mötesplatser för vårgårdabor och besökare.

Näringslivspolitiskt program

Näringslivspolitiskt program för Vårgårda kommun antogs 2021 och togs fram av en näringslivspolitisk beredning. Centrumutveckling är en av de prioriterade områdena, där ett levande och inbjudande centrum är viktigt för kommunens och näringslivsutveckling. Programmet lyfter även vikten av ett livskraftigt centrum med handel och annan verksamhet. För affärsinnehavare och verksamhetsutövare lyfts vikten av att både behålla lokal köpkraft och få hit fler butiker som breddar utbudet för kunderna. Butikshandeln har det generellt svårt då konsumenterna flyttar allt mer av sina inköp till e-handel. Den transformationen skapar även möjligheter för nya företag som koncentrerar sig på e-handel. I Vårgårda finns goda exempel på små nischade företag som säljer sina varor på internet.

Mål och styrdokument med koppling till handelsstrategin

Här presenteras kort de huvudsakliga mål och styrdokument som har bäring på handelsstrategin.

Agenda 2030

Agenda 2030 med 17 globala mål för hållbar utveckling har antagits av världens länder, och syftar till att utrota fattigdom och hunger, förverkliga de mänskliga rättigheterna för alla, uppnå jämställdhet och egenmakt för alla kvinnor och flickor samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser. Handelsstrategin berör framför allt mål 11: Hållbara städer och samhällen. Hållbar stadsutveckling utgår från en helhetssyn på hur städer ska omfatta både miljömässiga, sociala och ekonomiska dimensioner. Planeringen ska verka för att åstadkomma goda livsmiljöer, det vill säga väl fungerande och robusta städer som utformas så att de är till för alla.

Globala målen för hållbar utveckling

Strategi

Strategierna tar avstamp i kommunens vision och ställningstaganden i gällande styrdokument, och har formulerats utifrån det material som tagits fram gemensamt under dialogmöten under processens gång samt underlag och inventeringar av förutsättningar för handelsutveckling i kommunen. Utgångspunkterna utgör ett samlat grepp om var handel ska utvecklas, som sedan bryts ner i strategier på tre geografiska skalor: Vårgårda centrum, Vårgårda tätort samt övriga tätorter och landsbygd.

Övergripande utgångspunkter

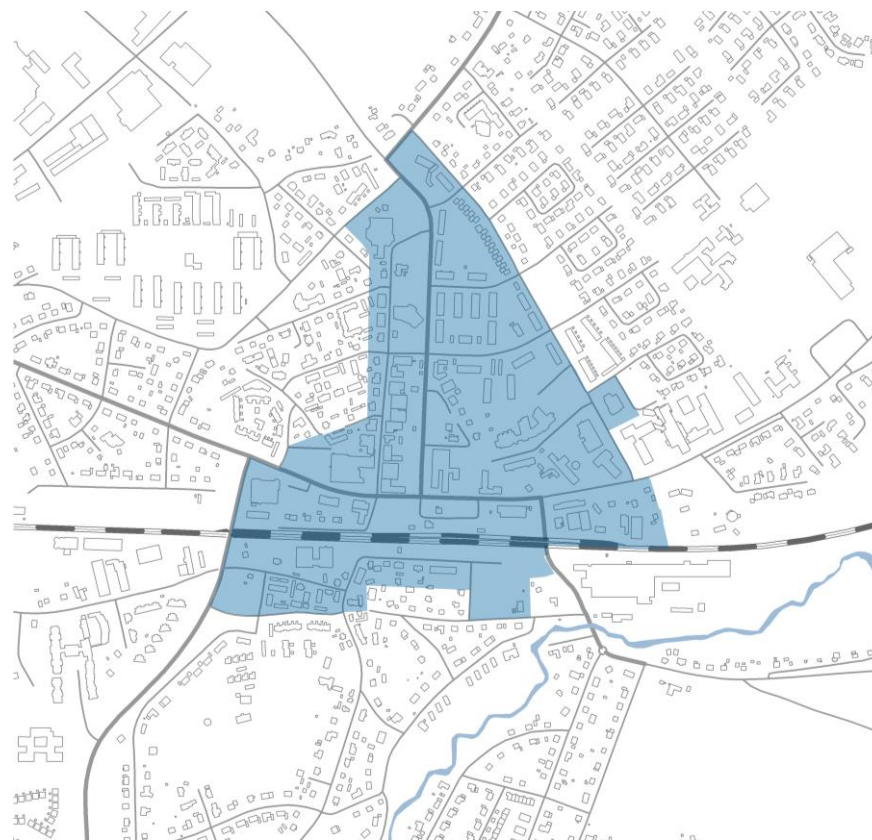
- Vårgårda centrum ska bibehållas och stärkas som kommunens viktigaste handels- och mötesplats och Kungsgatan ska stärkas som attraktivt handelsstråk
- I andra hand kan utveckling av handel ske i anslutning till E20 vid trafikplatser Vårgårda och Vårgårda norra, för etableringar som anses positiva för kommunen och som inte passar i centrum
- Dagligvaruhandel ska i första hand lokaliseras centralt och bostadsnära
- I de mindre tätorterna och på landsbygden är kommunen positiv till handelsutveckling som gynnar invånarna
- Nya handelsetableringar i Vårgårda tätort ska vara tillgängliga med gång och cykel, kollektivtrafik och bil. Nya handelsetableringar i övriga tätorter och på landsbygden ska vara tillgängliga på bästa lämpliga sätt, gärna med kollektivtrafik.
- Tillgänglighet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga ska beaktas i lokalisering och utformning

Strategi

Strategierna tar avstamp i kommunens vision och ställningstaganden i gällande styrdokument, och har formulerats utifrån det material som tagits fram gemensamt under dialogmöten under processens gång samt underlag och inventeringar av förutsättningar för handelsutveckling i kommunen. Utgångspunkterna utgör ett samlat grepp om var handel ska utvecklas, som sedan bryts ner i strategier på tre geografiska skalor: Vårgårda centrum, Vårgårda tätort samt övriga tätorter och landsbygd.

Vårgårda centrum

- Detalj- och dagligvaruhandel ska i första hand lokaliseras till centrala Vårgårda, om de inte av exempelvis ytanspråks- eller transporthänsyn passar bättre vid trafikplatserna Vårgårda eller Vårgårda norra
- Kommunal verksamhet som gynnar ett levande centrum ska övervägas att lokaliseras centralt
- Vid detaljplaneläggning ska centrumändamål i bottenplan alltid övervägas, för att främja ett aktivt gaturum
- Vistelsekvaliteter och mötesplatser, såsom grönska, torg och sittplatser ska stärkas
- Kopplingar till centrum ska stärkas för fotgängare och cyklister, framför allt söderut genom förbättrad gång- och cykeltunnel och mot verksamhetsområde vid Wallentinsvägen
- God tillgänglighet för fotgängare, cyklister, kollektivtrafikresenärer och yteffektiva parkeringslösningar för bilister ska prioriteras längs handelsstråk i centrum. Tillgänglighet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga ska beaktas i utformningen

Centrum i fördjupad översiktsplan för Vårgårda tätort

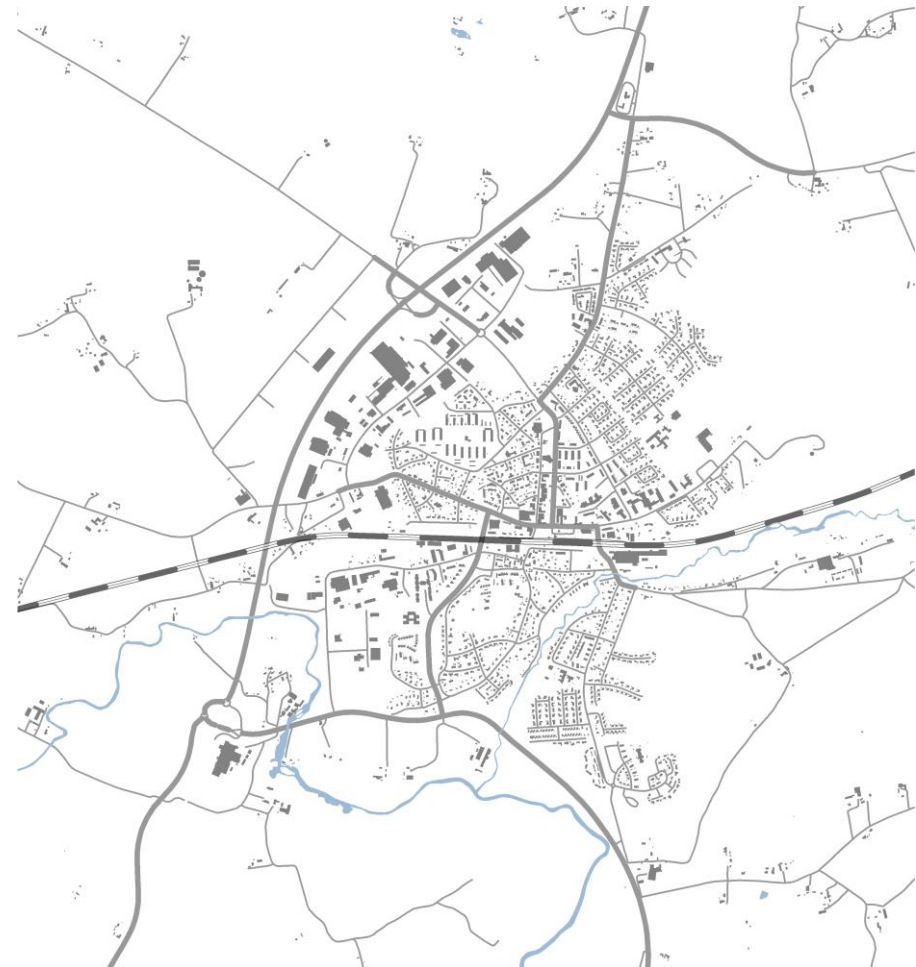

Strategi

Strategierna tar avstamp i kommunens vision och ställningstaganden i gällande styrdokument, och har formulerats utifrån det material som tagits fram gemensamt under dialogmöten under processens gång samt underlag och inventeringar av förutsättningar för handelsutveckling i kommunen. Utgångspunkterna utgör ett samlat grepp om var handel ska utvecklas, som sedan bryts ner i strategier på tre geografiska skalor: Vårgårda centrum, Vårgårda tätort samt övriga tätorter och landsbygd.

Vårgårda tätort

- Handelsetableringar som kan gynna kommunens invånare och attraktivitet prövas i anslutning till E20 vid trafikplatser Vårgårda och Vårgårda norra, om de inte passar uppenbart bättre i centrum
- Mindre, bostadsnära servicebutiker såsom obemannade livsmedelsbutiker, som gynnar invånarnas tillgång till service, prövas i delar av övriga tätorten
- Utformning och gestaltning av entrépunkter till tätorten ska stärkas. Vid prövning av etableringar i skyltläge från större trafikleder ska detta vägas in
- Nya handelsetableringar ska vara tillgängliga till fots, med cykel, kollektivtrafik och bil. Utformningen ska uppmuntra till hållbart resande. Tillgänglighet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga ska beaktas i utformningen

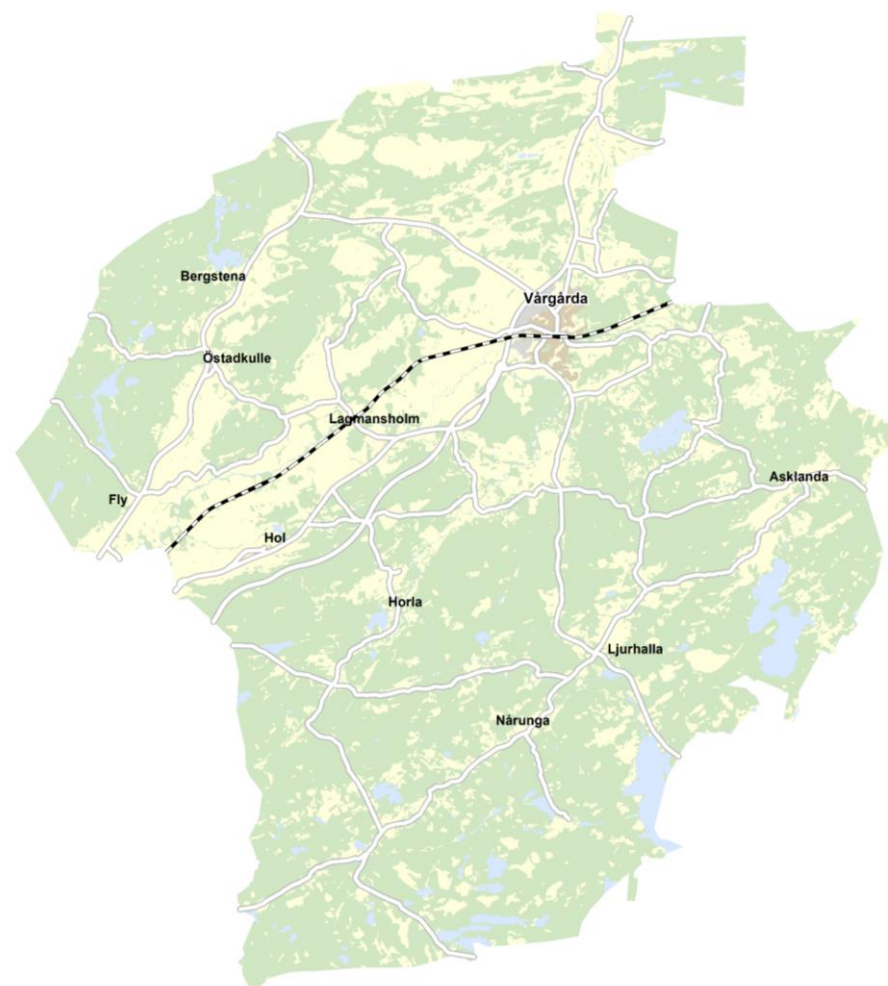

Strategi

Strategierna tar avstamp i kommunens vision och ställningstaganden i gällande styrdokument, och har formulerats utifrån det material som tagits fram gemensamt under dialogmöten under processens gång samt underlag och inventeringar av förutsättningar för handelsutveckling i kommunen. Utgångspunkterna utgör ett samlat grepp om var handel ska utvecklas, som sedan bryts ner i strategier på tre geografiska skalor: Vårgårda centrum, Vårgårda tätort samt övriga tätorter och landsbygd.

Övriga tätorter och landsbygd

- Vårgårda kommun är positiv till mindre handelsetableringar som gynnar närområdets tillgång till service och mötesplatser på landsbygd och i övriga tätorter
- I samband med planläggning av större områden för bostäder i övriga tätorter och på landsbygd ska tillgång till kommersiell service, främst dagligvaruhandel, beaktas
- Temporära och permanenta initiativ som gynnar en levande landsbygd ska uppmuntras, såsom obemannade livsmedelsbutiker, gårdsförsäljning och marknader
- Nya handelsetableringar ska vara tillgängliga på bästa lämpliga sätt, gärna med kollektivtrafik. Utformning och lokalisering ska uppmuntra till hållbart resande. Tillgänglighet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga ska beaktas i utformningen

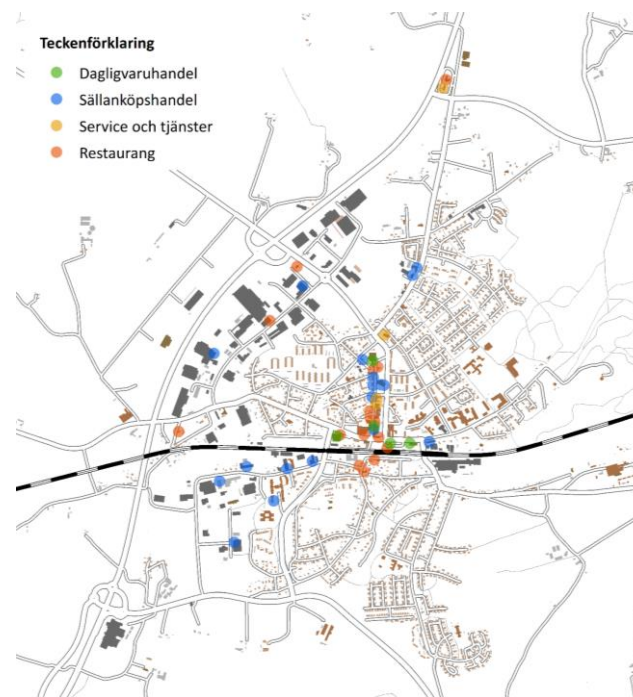
Handeln i Vårgårda

Här görs en sammanställning av underlag kring handlens utbud och lokalisering och förutsättningar för handel i Vårgårda.

Handelns utbud och lokalisering

Vårgårda tätort har en förhållandevis monocentrisk utbredning av handel idag, där en övervägande del är koncentrerad till Vårgårda tätorts centrum. Kungsgatan utgör det främsta handelsstråket och kantas av en blandning av bostadshus, ofta med lokaler i bottenplan, och verksamheter. Här finns sällanköpshandel samt dagligvaruhandel såsom systembolag och livsmedelsbutik. Här finns även restauranger och inslag av service, samt andra verksamheter som utgör målpunkter för besökare. I centrala Vårgårda finns totalt tre livsmedelsbutiker vilket är en styrka och kan bidra till sund konkurrens. Det stationsnära och samlade läget gör centrumhandeln tillgänglig för såväl pendlare som invånare i småstaden, och genom ytterligare förtätning med bostäder i enlighet med Planprogram för Vårgårda centrum ökar tätheten och underlaget för ett levande centrum. Ett livskraftigt centrum med handel och annan verksamhet är viktigt för kommuninvånarna.

Övrig handel i Vårgårda tätort utgörs av enstaka handelsetableringar främst för skrymmande varor i verksamhetsområden i Vårgårda tätorts utkanter. För att bredda och komplettera det befintliga handelsutbudet kan skrymmande och trafikalkstrandande handel tillkomma vid trafikplatserna Vårgårda och Vårgårda norra, men den bör inte försvaga och konkurrera ut befintlig centrumhandel. På landsbygden finns en mindre dagligvarubutik i Ljurhalla, samt utspridda etableringar inom exempelvis bilhandel men också loppis och antik. Mindre handelsetableringar på landsbygden utgör viktiga målpunkter och mötesplatser.

Karta över befintlig handel, service och tjänster samt restaurang i Vårgårda tätort (2021)

Mark- och planförhållanden för handel idag

Kommunen har ett större markinnehav väster om E20 i anslutning till trafikplatserna Vårgårda och Vårgårda norra. Även i Vårgårda centrum har kommunen markinnehav, där en stor andel idag används till allmän parkering.

I gällande detaljplaner finns utrymme för handel utom livsmedelshandel i området Flygaren, väster om E20 vid trafikplats Vårgårda samt en mindre yta för handel inom bostadsområdet Algutstorp i norra delen av tätorten. Detaljplanering pågår för verksamheter och detaljhandel utom livsmedel i ett större område vid trafikplats Vårgårda norra.

Handeln i Vårgårda

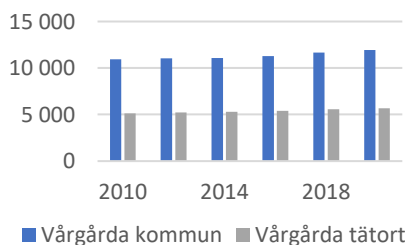
Här görs en sammanställning av underlag kring handelns utbud och lokalisering och förutsättningar för handel i Vårgårda.

Underlag för handel

Vårgårda kommun har haft en förhållandevis stark befolkningstillväxt de senaste åren, som förväntas fortsätta fram till 2030. Tillväxten går att se både på landsbygden och i tätorten. Även hushållens disponibla inkomster har generellt sett ökat i kommunen under de senaste 20 åren. Den växande befolkningen innebär ett potentiellt ökat kundunderlag för handel och ökade inkomster indikerar stärkt köpkraft.

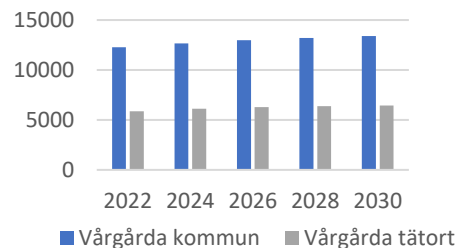
Kommunens starka näringsliv och ett, ur kommunikationssynpunkt, strategiskt läge vid E20 och Västra stambanan innebär en stor in- och utpendling. Dagbefolkningen, som har möjlighet att utträta ärenden på väg till och från arbetet, utgör ett viktigt kundunderlag för handel och service och för att bidra till ett levande centrum. Totalt sett har kommunen dock ett svagt negativt pendlingsnetto, vilket har en negativ inverkan på köpkraftens storlek då lokalbefolkningen kan välja att handla i anslutning till arbetsorten istället för i den egna kommunen.

Befolkningsutveckling

Källa: SCB (2021)

Befolkningsprognos

Källa: Statisticon (2021)

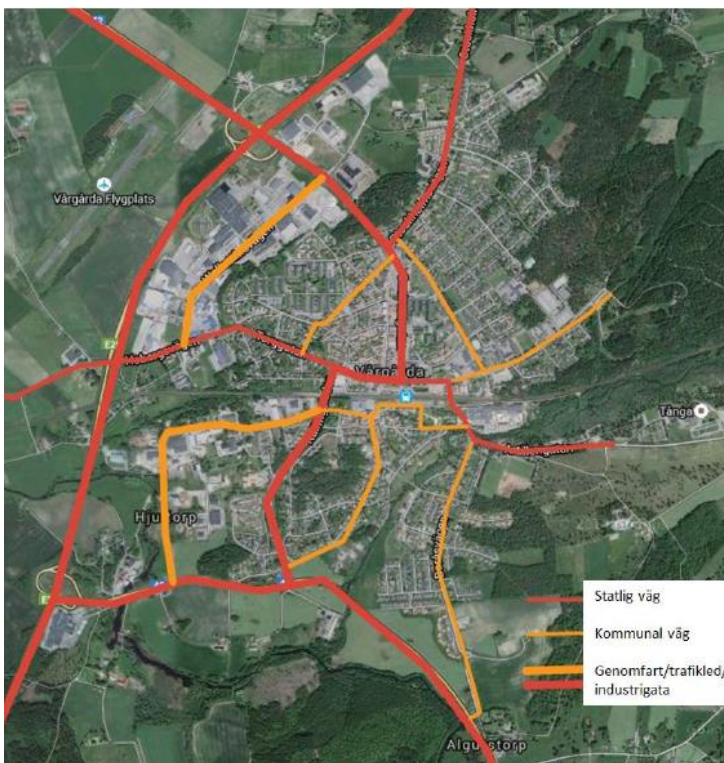
Trafik för hållbar handel

Vårgårda ligger i korsningspunkten för E20, väg 42 och Västra stambanan vilket ger ett gynnsamt läge för regionala kopplingar. Tågstationen ligger centralt i tätorten, vilket innebär att pendlare har möjlighet att handla i centrum på väg till och från stationen. Även större delen av invånarna i tätorten har gång- och cykelavstånd till centrum. Samtidigt har järnvägen en viss barriäreffekt, vilket gör det viktigt att stärka gång- och cykelkopplingarna med stationen och centrum för att minska det mentala avståndet inom tätorten och därmed förbättra förutsättningarna för hållbara transporter.

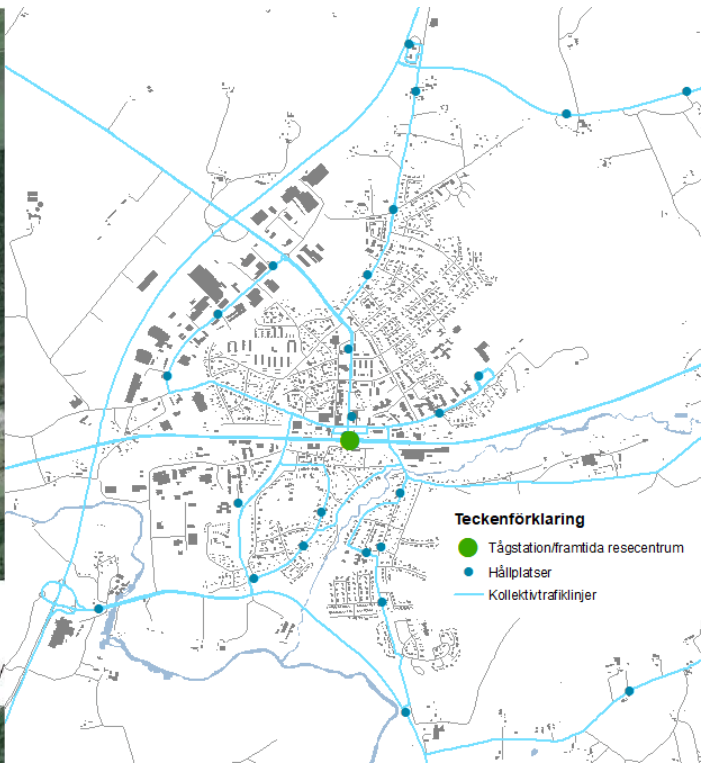
Kommunen saknar idag lokaltrafik, men förutom tågstationen trafikeras huvudstråken i tätorten och delar av landsbygden av regionbusstrafik samt närtrafik. Områdena runt trafikplatserna Vårgårda och Vårgårda norra går att nå med kollektivtrafik, men trafikeringen är relativt lågfrekvent. Närtrafik mellan landsbygd och tätort finns, men enbart under dagtid på vardagar vilket begränsar vilka som har möjlighet att nyttja den för handelsärenden.

En svaghet i Vårgårda tätorts trafiknät är den tunga trafiken på relativt små och centrala gator samt biltrafikens tongivande roll i tätortsstrukturen, vilket försvårar för gång- och cykeltrafik och bidrar till utsläpp i centrum. Samtidigt som en övervägande monocentrisk handelsstruktur ofta förespråkas ur miljösynpunkt i småstäder med relativt litet konsumentunderlag, kan lokalisering av trafikalstrande och skrymmande handel vid trafikplatser vid E20 minska trafiken i centrala tätorten och öka tillgängligheten för befolkningen som bor på landsbygden.

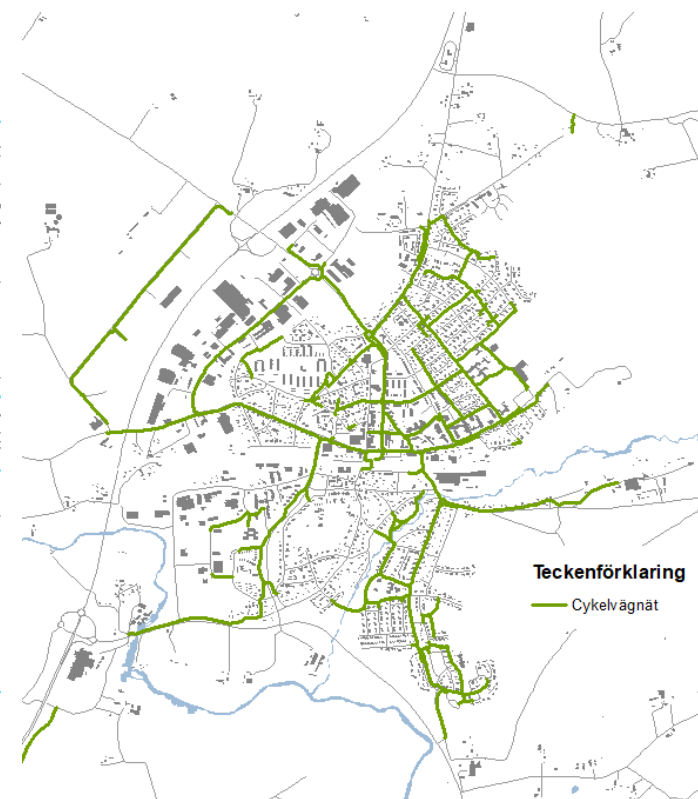
En inventering av Vårgårda tätorts parkeringsbestånd gjordes 2014, som visade på att det finns ett överskott på parkeringsplatser i förhållande till gällande p-norm. Detta underlättar etableringen av ny bebyggelse och andra funktioner på befintlig parkeringsyta, med hänsyn till parkeringsbehovet. Parkeringsbehovet kommer att ses över och eventuella behov av punktvisa satsningar på gemensamma parkeringslösningar/garage ingår i pågående detaljplanering för delar av Vårgårda centrum.

Övergripande vägnät i Vårgårda tätort
Källa: Trafikutredning, Ramböll (2017)

Kollektivtrafik i Vårgårda tätort (2021)

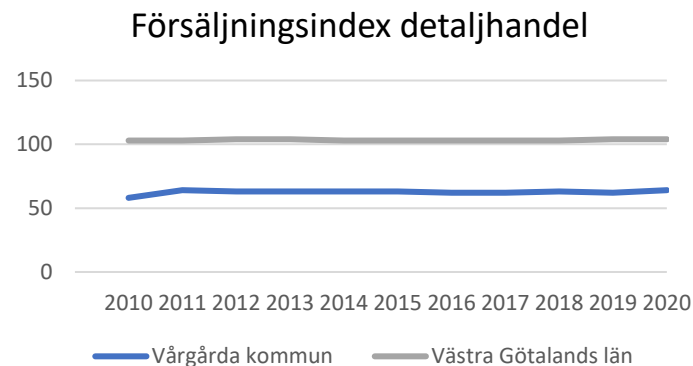
Cykelvägnät i Vårgårda tätort (2021)

Handeln i Vårgårda

Här görs en sammanställning av underlag kring handelns utbud och lokalisering och förutsättningar för handel i Vårgårda.

Försäljningsindex

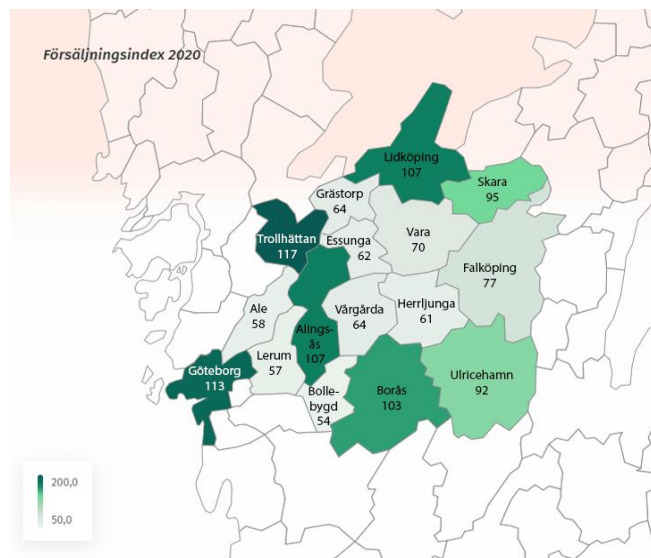
Vårgårda kommuns försäljningsindex för detaljhandel är 64 (år 2020), vilket innebär ett utflöde av köpkraft till handel i andra kommuner. För dagligvaruhandeln är index högre, 80, vilket indikerar att en större andel av invånarna gör sina dagligvaruinköp i kommunen men likväl ett utflöde av köpkraft. Försäljningsindex för sällanköpshandel är 45, det vill säga låg omsättning i förhållande till invånarnas köpkraft. Vårgårdas index kan förklaras av ett förhållandevis litet lokalt utbud och närhet till större tätorter och handelsplatser i andra kommuner där utbudet är bredare. Utvecklingen i försäljningsindex 2010–2020 för kommunen har i stort sett följt utvecklingen i Västra Götalands län.

Källa: Handelsrådet, HUI Research (2021)

Handel i närliggande kommuner

Utifrån handelsindex är de starkaste kommunerna i Vårgårdas direkta närhet Alingsås och den regionala kärnan Borås, som har ett inflöde av framför allt sällanköpshandel men i Alingsås fall också livsmedelshandel från omlandet. Vårgårda tätorts läge i kommunen gör att invånare i västra och södra delarna av kommunen ibland har närmare till såväl Borås som Alingsås än till Vårgårda tätort. Även utbudsmässigt har Vårgårda svårt att konkurrera med omkringliggande starka handelsstäder. Å andra sidan är det flera kommuner längs med E20 som precis som Vårgårda har ett begränsat utbud och där det finns potential att öka upptagningsområdet genom att locka dem till ett utvecklat utbud och ett attraktivt småstadscentrum i Vårgårda.

Försäljningsindex detaljhandel (2020)

Källa: Handelsrådet/HUI Research

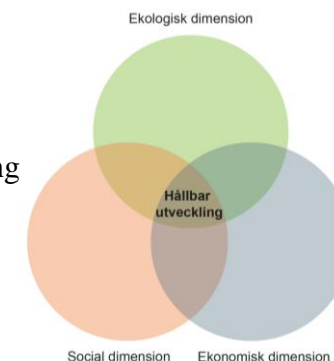
Hållbarhetsperspektiv på handel

Som grund till strategier och vägledning i framtida avvägningar ges en kortfattat sammanställning av slutsatser kring handelsutvecklingens konsekvenser utifrån de tre hållbarhetsaspekterna, med tonvikt på handelns lokalisering.

Ekologisk hållbarhet

Trafikarbete, både i form av person- och godstransporter, i samband med handeln är en källa till utsläpp men frågan om vilken struktur som är mest ändamålsenlig utifrån ett ekologiskt hållbarhetsperspektiv är komplex. Några av de faktorer som påverkar klimatavtrycket är:

- Koncentrationen av handel och andra målpunkter, då korta avstånd gör det möjligt att gå eller cykla mellan målpunkter och inte uppmanar till flera resor mellan olika målpunkter
- Koncentration och lokalisering i förhållande till bostäder, kollektivtrafik och en blandad bebyggelse där många får nära till mycket
- Förutsättningar för resor med hållbara trafikslag, det vill säga närhet till kollektivtrafik och ett tryggt och säkert gång- och cykelnät samt tillgängliga cykelparkeringar och entréer mot trottoar eller gångbana
- Huruvida det lokala handelsutbudet fyller invånarnas behov så att längre inköpsresor motverkas
- Handelns läge i förhållande till invånarnas vardagliga rutten, det vill säga i förhållande till pendlingsstråk och kollektivtrafiknoder
- Förutsättningar för samordnade godstransporter
- Etableringars eventuella ianspråktagande av tidigare oexploaterad mark samt hänsyn till ekosystemtjänster och andra ekologiska värden vid utformningen av ytor för handelsetableringar

Social hållbarhet

Forskningen är mindre samstämmig kring handelslokaliserings effekter för social hållbarhet än för ekologisk hållbarhet. Några faktorer som påverkar den sociala hållbarheten är:

- Tillgängligheten till handel för dem som inte har tillgång till bil, bor där det saknas kollektivtrafik eller som saknar resurser för resor med kollektivtrafik
- En sund konkurrens mellan handel som gynnar konsumenten och där externa etableringar inte slår ut central och bostadsnära handel, vilket missgynnar dem som saknar bil
- Tillgänglig lokalisering och utformning för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga
- Trygga och levande miljöer där människor rör sig och möts

Ekonomisk hållbarhet

Även med avseende på ekonomisk hållbarhet är meningarna delade inom forskningen. Bland annat dessa faktorer spelar in:

- En livskraftig handel med brett utbud innebär attraktionskraft för kommunen
- Effektiv konkurrens och huruvida tillräckligt underlag finns för nya och befintliga etableringar
- Handeln som arbetsgivare, framför allt bland unga vuxna

Trender och omvärldsanalys

Ökande e-handel

År 2020 stod e-handeln för 14 % av den totala försäljningen i detaljhandeln i landet, att jämföra med 11 % år 2019, enligt Svensk Handel. Samtidigt sker fortfarande och i en överskådlig framtid större delen av detaljhandeln i fysiska butiker. I Västra Götalands län stod e-handelsföretag för knappt hälften av alla nystartade företag 2019, och i Vårgårda finns flera företag som riktar sig mot e-handel helt eller delvis. E-handels tillväxt påverkar såväl extern- som centrumhandel. Den påverkar även transportarbetet, med potentiellt färre persontransporter men fler varuleveranser. Detta ställer krav på befolkningens tillgänglighet till utlämningsställen, vilket ofta sammanfaller med dagligvaruhandel och servicebutiker.

Livskraftig centrumhandel

Samtidigt som e-handeln växer blir läget och omgivningen för de fysiska butikerna viktigare. En undersökning av Svensk Handel visar att det övervägande skälet för att besöka externa handelsplatser är för att besöka butiker (71 %) medan samma siffra för stadskärnan är 56 % där restauranger och caféer är nästan lika viktiga, tätt följt av nöjen, aktiviteter och evenemang. Det blir därför viktigt att utveckla centrumhandeln ur ett helhetsperspektiv, med handel såväl som andra mötesplatser, kultur och vistelsekvaliteter och med möjlighet till flexibilitet i användning av lokaler.

Övriga trender

- Fortsatt tillväxt för externhandel och köpcentrum
- Centrumnära industriområden omvandlas till handelsområden
- Olönsamma handelsplatser omvandlas till annan verksamhet
- Ökade satsningar på samordning mellan kommersiell och offentlig service för ökad tillgänglighet i glesare butiksnet
- Mötesplatser och positiva upplevelser viktiga
- Stadskärnornas mötesplatser och upplevelser värderas högt av konsumenter

Kommunens verktyg för reglering av handel

Kommunens möjligheter att styra handelsutvecklingen är begränsad. Framför allt handlar det om att tillhandahålla planlagd mark i strategiska lägen, verka för ett positivt näringslivsklimat och verka för goda fysiska förutsättningar för handel. Det senare kan handla om bra gång- och cykelvägar mellan bostads- och verksamhetsområden och handeln, och att utveckla vistelsekvaliteter och mötesplatser längs handlegatan genom exempelvis belysning, grönska och sittplatser.

Detaljplan

I detaljplan kan kommunen styra var handel är tillåten, och till viss del vilken typ av handel som har möjlighet att etablera sig på platsen. Det är dock enbart möjligt att precisera och begränsa detaljhandel i form av livsmedelshandel och skrymmande handel, och då med betydande skäl till regleringen. Ställningstaganden som gjorts i denna strategi utgör ett stöd för precisering av handelsändamålet i detaljplan.

Markanvisning

I markanvisningsavtal för mark som kommunen äger finns möjlighet att ytterligare, utöver det som gjorts i detaljplan, styra utformning, handelsform och andra värden för området. Vid markanvisning för handelsändamål ska handelsstrategin vara vägledande och kommunen bör i första hand söka aktörer med intentioner som stämmer överens med strategin. De överenskommelser som gjorts följer dock inte med i ett eventuellt framtida ägarbyte, varpå handelsändamålet kan förändras.

Näringslivsklimat och samverkan

Kommunen kan arbeta aktivt för att underlätta för etableringar inom handel, genom framförhållning med mark, ett samordnat förfarande för smidig handläggning vid etableringsförfrågningar, lyhördhet för handelns behov och aktiv samverkan mellan kommun, handelsaktörer, näringsliv och fastighetsägare. I Vårgårda sker samverkan mellan kommun och näringsliv bland annat genom nätverket Center of Innovation, COI, som bland annat ordnar nätverksträffar mellan näringsidkare, kommunala tjänstemän, förtroendevalda och föreningsrepresentanter.

Begrepp

Detaljhandel

Handel med varor som säljs enskilt, till skillnad från partihandel, och därmed främst riktad till privatpersoner. Detaljhandel omfattar både fysiska butiker, torghandel och e-handel. Drivmedelsförsäljning omfattas inte. Detaljhandeln delas upp i dagligvaru- och sällanköpsvaruhandel.

Dagligvaruhandel

Till dagligvaruhandeln räknas varor som konsumenten har ett dagligt inköpsbehov av, det vill säga förbrukningsartiklar såsom livsmedel, hygienartiklar, medicin och blommor.

Sällanköpsvaruhandel

Sällanköpsvaror avser sådant som inhandlas med lägre frekvens, såsom kläder, byggvaror, hemelektronik och böcker.

Handel med skrymmande varor

Skrymmande varor är en typ av sällanköpsvaror som generellt sett inte går att transportera med cykel eller i kollektivtrafiken, såsom vitvaror, byggmaterial och möbler. Handelsverksamheter med skrymmande varor är ofta ytkrävande och alstrar mycket trafik. Skrymmande handel benämns ibland även volymhandel (dock inte i detta dokument).

Extern- och halvextern handel

Med externhandel avses handelsområden belägna utanför tätortsbebyggelse, ofta i anslutning till motorvägsavfart. Med halvextern handel avses handelsområden i utkant men i direkt anslutning till tätorten.

Försäljningsindex

Försäljningsindex är ett mått på handelns dragningskraft i en kommun, baserat på handelns omsättning och kommuninvånarnas köpkraft. Ett index över 100 innebär att handeln omsätter mer än den köpkraft som finns inom kommunen, och därmed drar konsumenter från omlandet. Ett index under 100 innebär att handeln omsätter mindre än kommuninvånarnas köpkraft och därmed ett utflöde av köpkraft till handeln i andra kommuner.

Referenser

Boverket (2016) Planera för handel

Handelsrådet/HUI Research (2021) Handelsfakta.se

Statistiska Centralbyrån (2021) Befolkningsstatistik

Statisticon (2021) Befolkningsprognos 2021 – 2030 Vårgårda kommun

Svensk Handel (2019) Den fysiska handelsplatsen i en digital värld

Svensk Handel (2021) Handelns betydelse för Västra Götalands län och dess kommuner

Trafikanalys (2019) Leder e-handel till ökade transporter? - delredovisning av ett regeringsuppdrag

Trafikverket (2015) En hållbar handelspolicy

Vägverket (2006) Tätortsnära externa affärsetableringar – tillgänglighet och utsläpp

Vårgårda kommun